

Načrtovanje tudi za funkcionalno ovirane uporabnike

Andreja Albreht, u.d.i.k.a., Katja Gavran, m.i.a., Zavod DOSTOP

Zavod DOSTOP je nevladna organizacija, ki se ukvarja s strategijami, načrtovanjem, svetovanjem in presojo ustreznosti objektov glede zagotavljanja dostopnosti in prilagoditev za vse tiste, ki imajo kakršne koli težave z ovirami, torej za gibalno ovirane, slepe in slabovidne, gluhe in naglušne. S to dejavnostjo se ukvarjajo na različne načine in z različnih vidikov. Aktivno sodelujejo z zakonodajalcem na področju spreminjanja gradbene zakonodaje ter pri formiranju novih predpisov, prav tako svetujejo projektantom in arhitektom, kako pravilno snovati in načrtovati prostore, da bodo čim bolj uporabni za vse segmente funkcionalno oviranih uporabnikov. Za preverjanje, ali izvedene rešitve delujejo na način, da so dostopne vsem, tesno sodelujejo z uporabniki, hkrati pa želijo s primeri dobrih praks pokazati, kako naj bodo v okolje vključene tudi ustrezne storitve in informacije. Njihova dejavnost je zato povezana tudi z oblikovanjem taktilnih oznak, tabel in usmerjevalnih sistemov z namenom, da bi z njimi minimalizirali oviranost, izboljšali dostopnost in funkcionalno oviranim zagotovili lažjo komunikacijo in sporazumevanje v lokalnem okolju.

Načrtovanje tudi za funkcionalno ovirane uporabnike

Ko je govora o dostopnosti, običajno vsi pomislimo le na invalide na vozičkih. Ti so v segmentu funkcionalno oviranih res med najbolj izpostavljenimi, in prav zaradi njihovih težav so se ljudje v preteklosti začeli ukvarjati s to problematiko. Tu je še mnogo drugih uporabnikov s trajnimi oviranostmi, kot so slepi in slabovidni ter gluhi in naglušni.

Ko govorimo o **univerzalni graditvi objektov**, govorimo zlasti o tem, kako je potrebno prilagoditi prostor, da bo dostopen vsem. Pomisliti je treba tudi na tiste, ki imajo podobne težave kot invalidi, le da je njihova oviranost začasne narave, če npr. zaradi nastalih poškodb začasno pristanejo na invalidskem vozičku. Tudi uporabnik, ki si je zlomil roko, ima pri uporabi predmetov enake probleme kot tisti, ki je brez roke in ima trajno invalidnost. Skupina je z njimi tako občutno širša, zato jim je treba ustrezno pomagati in reševati njihove trajne ali začasne težave.

Univerzalno oblikovanje pomeni oblikovanje prostorov, informacij in storitev, da bi lahko do njih dostopali in jih uporabljali vsi, ne glede na to, kako so ovirani – trajno ali začasno. V zadnjem desetletju se je pogled na *dostopnost* močno spremenil. Če je bila tema, povezana z invalidi in njihovo oviranostjo pred časom še obrobna, je zdaj postala pomembna in zadeva prav vse državljane. K temu je svoje doprineslo še staranje prebivalstva, saj projekcije kažejo, da bo leta 2030 skoraj četrtina prebivalstva v Sloveniji starejša od 65 let, trendi te rasti pa se bodo še nadaljevali. Staranje prinaša s seboj težave s hojo, gibanjem, zaznavanjem, spominom in orientacijo, kar nas napeljuje na to, da moramo začeti razmišljati širše.

Ko govorimo o trajnostni gradnji in graditvi objektov, je treba posebej poudariti, da je pri družinskih hišah *dostopnost* zelo pomemben vidik, zlasti to velja za Slovenijo, kjer nismo naklonjeni selitvam in hiše gradimo praktično za vse življenje. Upoštevati je treba tudi želje starostnikov, ki želijo čim dlje ostati doma v krogu družine, saj so redki tisti, ki se prostovoljno odpravijo v domove starejših občanov. V zadnjem času je v ospredju tudi dolgotrajna oskrba na domu, kar pomeni prilagajanje stanovanjskih prostorov na način, da so čim dlje uporabni in jih je mogoče prilagoditi uporabnikom glede na njihove življenjske potrebe. Spreminja se tudi miselnost, da je treba hiše načrtovati in graditi za današnje potrebe, saj se te s staranjem bistveno spreminjajo. Smisel trajnosti je, da je že

pred začetkom gradnje stanovanjskih objektov treba razmišljati o tem, kako vključiti dostopnost oziroma prilagoditve prostorov za poznejše obdobje našega življenja.

Tudi zahteve in pričakovanja starejših, ki postajajo vse bolj številčna populacija, se spreminjajo. Še pred dvema desetletjema je bila starost razumljena kot neko bolezensko stanje, danes pa so ob daljšanju življenjske dobe generacije starejših vse bolj vitalne in aktivne. Vrste medicinskih in drugih pripomočkov ter opreme, kot so prilagojeni stoli ali držala, starejši niti ne želijo uporabljati, ker je to za okolico znak, da so stari, delno hendikepirani ali bolni. Da ne bi izkazovali potrebe za morebitno pomoč, tako nekateri take pripomočke uspešno skrivajo pred okolico. Ljudje danes tako 'nočejo biti stari' in starosti ne razumejejo kot neke omejitve, pričakujejo pa, da se jim ustrezno prilagodi okolje.

Ko gradimo svoje domove, je zato treba vnaprej razmišljati, kako jih bomo naknadno preuredili z manjšimi prilagoditvami, da bodo bivalni prostori čim bolj prijazni in čim bolj prilagojeni tudi starejšim uporabnikom. Zaradi omenjenih trendov v populaciji je zdaj ta dostopnost v gradnji objektov zelo zastopana, prav tako tudi v gradbeni zakonodaji. V [gradbenem zakonu](#) (GZ) iz leta 2017 je **univerzalna graditev in uporaba objektov** pridobila na veljavi in postala bistvena zahteva, saj je izenačena z drugimi bistvenimi zahtevami, kot sta npr. statika in varstvo okolja.

V [Pravilniku o univerzalni graditvi in uporabi objektov](#) so tako predstavljene vse najpomembnejše zahteve, vključno s predpisanimi standardi, ki jih je treba pri načrtovanju in gradnji tudi upoštevati. Med njimi je najpomembnejši **standard SIST ISO 21542 – Dostopnost in uporabnost grajenega okolja**. Gradbeni zakon loči dve kategoriji objektov – objekte v javni rabi, ki so dostopni vsem, ter prilagodljive objekte, ki so predmet tokratne obravnave.

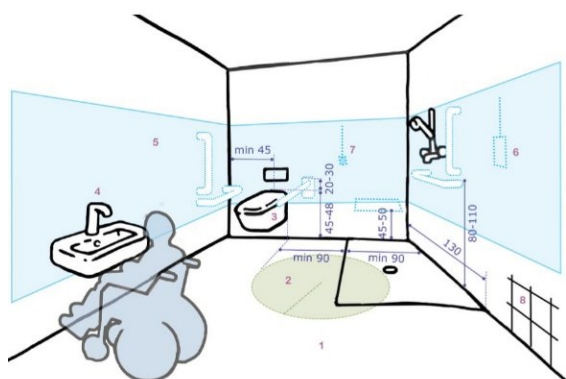
Kako načrtovati stanovanjske objekte za prihodnost?

Zakonodajalec je v GZ že v letu 2017 uvedel kategorijo prilagodljivih objektov, kar pomeni, da bi morali vse nove objekte že danes načrtovati tudi za poznejše obdobje. Ob uporabi istih bivalnih prostorov bodo uporabniki potrebovali določeno prilagodljivost, saj bodo njihove potrebe čez 20 in več let popolnoma drugačne, kot so današnje.

Ljudje se pogosto sprašujejo, zakaj je treba enodružinsko hišo predpisom za funkcionalno ovirane prilagoditi že zdaj, če pa tega ne potrebujejo in gre za njihovo lastnino in njihovo odločitev. Treba je poudariti, da prilagodljivost ne velja nujno za vse bivalne prostore in povezave z zunanji površinami, pač pa vsaj za prilagoditev prostorov v pritličju z dostopom do vhoda, ene sobe, kuhinje in zlasti kopalnice, saj prav te minimalne zahteve pogosto pomenijo razliko med tem, ali se bo človek moral zaradi oviranosti preseliti ali pa bo ostal doma. Številne nasvete, kako to načrtovati in kaj taka prilagoditev pomeni, je mogoče najti v [priročniku Univerzalna stanovanjska graditev](#), ki ga je izdal MOP v letu 2017.

Gradnja in oprema kopalnic - prilagodljiva kopalnica – trije ključni elementi

Kopalnica je zelo pomemben prostor, ki je uporabniku bodisi primerno dostopen ali pa zanj gibanje in uporaba lahko predstavljata veliko oviro.

Pri načrtovanju kopalnice je treba upoštevati velikost prostora, da bo mogoče zagotoviti pravilno razporeditev kopalniških elementov in opreme. Običajno se v manjših kopalnicah WC-školjka in tuš, okoli katerih je treba zagotoviti okoli 90 cm prostora, nahajata v kotih, tako da se med njima zagotovi uporabniku kar največ prostora. Mogoče so tudi druge prilagoditve, zlasti če so v prostoru predvideni še drugi elementi, kot so steklene stene za tuš kabino. Snovalci naj pri načrtovanju kopalnic za prilagoditev prostora vedno iščejo najbolj

optimalne rešitve.

Med tri glavne elemente prilagodljivih kopalnic prištevamo **konstrukcijske elemente**, ki so vezani na ojačitve na stenah, kjer je predvidena vgradnja določenih oprijemal in drugih elementov, ki jih potrebuje uporabnik na invalidskem vozičku. Drugi so **fiksni elementi**, ki so povezani z vodnimi instalacijami, kot so umivalnik, straniščna školjka, tuš kabina ali kopalna kad. Te elemente je potrebno zagotoviti na lokaciji, ki bo enaka pred in po prilagoditvi. Na ta način bi se izognili morebitnim večjim stroškom za kasnejšo premestitev elementov na drugo mesto v prostoru, saj taka prilagoditev pomeni velik poseg v konstrukcijo, hidroizolacijo in druge konstrukcijske elemente. Snovanje prilagodljive kopalnice tako pomeni predvideti in načrtovati prostor, kot če bi ga potrebovala oseba na invalidskem vozičku. Sledijo še **prilagodljivi elementi**, kot so oprijemala, ki jih je moč vgraditi naknadno kot pomagala pri premikanju. Običajno so nujno potrebni pri WC-školjках, pri tušu ali kadi, namenjeni pa bodisi osebam na invalidskem vozičku ali pa ostalim funkcionalno oviranim uporabnikom, ki jih pestijo druge vrste invalidnosti.

Snovalci morajo biti pozorni na višino, na katero bodo nameščeni umivalniki in ogledala, kot to določajo standardi. Oseba na invalidskem vozičku mora imeti namreč dovolj prostora za gibanje pod nivojem umivalnika, da ga lahko uporablja, prav tako mora doseči predmete na polici, imeti dostop do omaric, straniščne školjke ipd.

Oprijemala se načrtuje na mestu, kjer so ojačitve in morajo prenesti določene obremenitve (težo uporabnika). Na trgu jih je veliko vrst, od manjših do večjih in v različnih, tudi kontrastnih barvah. Pri tuših je zaželeno, da se uporabljajo zložljivi elementi, kot so npr. vrata, ki s premikom proti steni uporabniku nudijo več prostora za gibanje, ali sedež, nameščen na območju ojačitve na višini, ki ga predpisuje standard. Vsi ti elementi potrebujejo določeno prilagodljivost in planiranje vnaprej.

Zmotno je mnenje, da ti elementi kvarijo videz prostora ali ga izkazujejo celo kot bolnišničnega. Mogoče je najti lične in uporabne tehnične rešitve, ki omogočajo naknadno dopolnitev. V kopalnicah so ključna tudi mokra območja s primernimi padci, da voda normalno odteka, in prostor brez pragov ter morebitnih zastorov. Uporabniki lahko ob predpostavki gibalne oviranosti razmišljajo tudi o prilagoditvi prostorov za bodočo uporabo zgolj v pritličju stanovanjske hiše, medtem ko je prilagoditve za slepe in slabovidne mogoče reševati kasneje z uporabo kontrastnih trakov.

V Zavodu DOSTOP nudijo projektantom in arhitektom tudi nasvete in pomoč pri načrtovanju prostorov za tovrstne namene.

Več informacij, literature in standardov je na voljo na www.dostop.org.

Kontakt: E: info@dostop.org, M: 031 803 343.